

Національний університет цивільного захисту
України

Кафедра соціальних і гуманітарних дисциплін

«Затверджую»

Завідувач кафедри СіГД

Полковник служби ЦЗ

О.В. Рябініна

«___» квітня 2019р.

ПОЛІТОЛОГІЯ

ТЕМА 6: «СВІТОВА ПОЛІТИЧНА СИСТЕМА»

План

1. Перша Світова війна та створення Версальсько-Вашингтонської системи . Ліга націй .
2. Друга Світова війна та її політичні наслідки.
3. Утворення ООН та її структура.
4. Сучасна світова політична система.
5. Глобалізація та наддержави.

Час проведення : 2 години

Версальська система мирних договорів .

Версальський мирний договір містив 440 статей і 15 частин. Частина I (Статут Ліги Націй) і частина VIII (Міжнародна організація праці) потім без змін входили в усі інші договори , вироблені Паризькою конференцією. Слід тільки додати ,що Німеччина зобов'язувалася « беззастережно поважати незалежність Австрії» (цю умову Німеччина грубо порушила в березні 1938р.,здійснивши аншлюс Австрії). Крім того , Німеччина визнавала незалежність Чехословаччини й Люксембургу. Англія одержала мандат на протекторат над Єгиптом, Франція – над Марокко.

Суворими були воєнні обмеження Німеччини (частина V). Так, на 31 березня 1920р. склад німецької армії мав не перевищувати 100тис. солдатів і 4 тис. офіцерів. У Німеччині скасовувалася військова повинність, ліквідовано генеральний штаб , заборонялося проводити будь-яку військову підготовку в навчальних закладах. Категорично заборонялося мати важку артилерію, танки, підводні човни, дирижаблі й військову авіацію. Військово-морський флот обмежувався 6 броненосцями, 6 легкими крейсерами і 12 контрміноносцями з 15 тис. чоловік особового складу.

Німецькі території на захід від Рейну тимчасово окупувалися союзними військами, для чого встановлювалися три зони окупації на лівому березі : північна зона (Кьольн), звідкіля окупанти будуть виведені через 5 років (у січні 1925р.), центральна (Кобленц)- через 10 років (у січні 1930р.) та південна зона (Майнц) –через 15 років (у січні 1935р.)

Контроль за виконанням воєнних постанов Версальського договору покладено на воєнну, морську й повітряну міжсоюзницькі комісії.

9 липня 1919р. Національні збори Німеччини ратифікували Версальський мирний договір. До 10 січня 1920р. його ратифікували 4 головні союзні держави(без США ,які підписали сепаратний мирний договір з Німеччиною 25 серпня 1921р.). В цей день він набрав сили. Хіджаз і Еквадор, як і США , підписали договір, але не ратифікували . Китай відмовився підписувати. Загалом підписали й ратифікували Версальський договір 23 союзні держави.

В дусі Версальського договору були розроблені й підписані мирні договори з іншими державами Четверного союзу в тодішніх передмістях Парижа(поблизу Версальського палацу) :

Сен-Жерменський з Австрією – 10 вересня 1919р.;

Нейїський з Болгарією -27 листопада 1919р.;

Тріанонський з Угорщиною- 4 червня 1920р.;

Севрський з Туреччиною -10 серпня 1920р.

Більшість статей у цих договорах були аналогічні. Так, у них передбачалося певне зменшення територій переможених держав. Угорщина втратила 2\3 своєї довоєнної території, Болгарія- не тільки всі свої завоювання , а й 11% довоєнної площі. Османська імперія дощенту була розібрана переможцями: Туреччина втратила свої арабські володіння й навіть більшу частину власної етнічної території. Армії переможних країн скорочувалися до мінімуму: Австрії- до 30 тис. чоловік, Угорщини – до 35 тис. , Туреччини- до 60 тис. чоловік. Їм заборонялося мати важку зброю, танки й авіацію. Переможені держави зобов'язувалися визнати всі територіально-державні зміни в Європі, передбачені Версальською системою договорів. Установлювався суворий контроль за їхнім виконанням.

Мирні договори були імперіалістичними за своєю суттю й викликали серед переможних країн вибухи національних повстань, заворушень і переворотів. Так, у результаті національного піднесення в березні 1919р. війська Антанти, Чехословаччини й Румунії задушили Угорську революцію й поставили у влади правоконсервативний уряд контр-адмірала М.Хорті, змусивши його підписати ще принизливіший договір.

Севрський договір спричинив могутній загальнонаціональний рух у Туреччині під керівництвом генерала М. Кемалю (майбутнього «Ататюрка»- «Батька турків», лідера Турецької буржуазної республіки) . Турецька армія розгромила окупаційні війська Греції, очистила від них всю Анатолію й фактично розірвала грабіжницький Севрський договір. Згідно з Муданійським перемір'ям від 11 жовтня 1922р. з країнами Антанти Туреччина повернула свої права на етнічні території. На Лозаннській конференції (листопад 1922р. – липень 1923р.) було остаточно досягнуте мирне врегулювання з Туреччиною . Турецька республіка підтвердила свою відмову від арабських територій і погодилася з відповідними мандатами (групи «А») Паризької конференції, а також з анексією Кіпру Англією, її протекторатом над Єгиптом тощо. Зате вона домоглася скасування режиму капітуляцій і привілеїв , пом'якшення умов режиму чорноморських проток.

Створення нової, Версальської системи міжнародних відносин у Європі на основі п'яти мирних договорів на певний час – в усякому разі у 20-х роках- стабілізувало післявоєнний устрій на континенті. Але вона не могла забезпечити стабільність на триваліший термін , оскільки мала органічні дефекти, не розв'язала глибинні суперечності між державами . Невдовзі далися взнаки й деструктивні тенденції в її реалізації.

1. Насамперед, ця система мала імперіалістичний характер, була спрямована на загарбницький переділ територій. Вона вzakонила

світову колоніальну систему, пригнічення майже 70% населення колоній і напівколоній купкою великих держав. « Саме тому , - зазначав В.І.Ленін,- весь цей міжнародний устрій , порядок, який тримається Версальським миром, тримається на вулкані».

2. Архітектори Версальської системи будували її без радянської держави, яка за своєю територією переважала всі інші європейські країни, разом узяті. Ігнорування інтересів радянської держави в такій системі не могло не підірвати її найближчим часом.
3. США відмовилися бути гарантом Версальської системи , що, безперечно, наперед прирікало її на загибель. Не можна було , наприклад, сполучити величезну допомогу США в ремілітаризації Німеччини у 20-х роках з виконанням капітулянтських умов Версальського договору. Небажання США брати участь у Лізі Націй уже з моменту створення підірвало її ефективність і універсальний характер.
4. Не треба забувати , що всі уряди Німеччини після підписання Версальського мирного договору головним завданням своєї зовнішньої політики вважали його ліквідацію частинами й у цілому. Так, репарації планувалося стягувати з Німеччини до 1988р., а фактично вона перестала їх платити після мораторію Гувера (в червні 1931р.) . Гітлерівський уряд з 1933р.розгорнув гарячкову ремілітаризацію Німеччини, яка розпочалася ще у 20-х роках, усе робив для дострокового анулювання рішень Паризької конференції.

Версальська система відображала новий баланс сил у Європі , але вона не тільки не усунула докорінних суперечностей між державами-переможцями і переможеними, між самими переможцями тощо,- а ще більше їх загострила. Вона містила в собі насіння другої світової війни, яка й вибухнула незабаром.

Створення Ліги Націй

У делегацій різних країн ули свої варіанти статуту майбутньої організації. Так, французький представник Л. Буржуа пропонував створити міжнародну армію під контролем Ліги Націй (маючи на увазі пріоритет Франції в цьому питанні). Англійський лорд У. Філімор наполягав на організації блоку великих держав для збереження статус-кво, фельдмаршал Сметс (південно-Африканський Союз) – на вирішенні проблеми мандатів на колонії. Американський проект передбачав використання можливостей усіх держав для мирного урегулювання міжнародних конфліктів і забезпечення їхньої солідарності при відсічі будь-якого агресору.

Вільсон сам очолив комісію з розробки Статуту Ліги Націй і домогся ухвалення його на пленарному засіданні конференції 28 квітня. Потім «пакт Ліги Націй» як частина перша увійшов до текстів мирних договорів з Німеччиною та її союзниками. Датою народження Ліги Націй стало 10 січня 1920 р. після ратифікації Версальського договору.

Згідно із Статутом Ліги Націй у неї приймалися союзні держави, які підписали мирні договори;¹³ нейтральних держав, які визнали Статут; і будь-які інші незалежні держави, за яких проголосують дві третини членів Асамблеї. Вже в середині 20-х років у Лігу Націй входили 56 держав, у тому числі й колишні учасники німецького блоку. Характерно, що серед членів організації завжди були відсутні з різних причин не менше ніж дві великі держави.

Головними органами Ліги Націй стали Асамблея, Рада й Секретаріат з місцем перебування у Женеві. У 26 статтях Статуту проголошувалися принципи мирних гарантій територіальної цілісності й суверенітету всіх членів Ліги Націй, її право використати будь-які засоби для забезпечення миру, необхідність скорочення озброєнь, колективних санкцій проти агресора. В Статуті (ст.22) встановлювалася мандатна система на колишні колонії Німеччини й арабські території Туреччини. В Раду Ліги Націй входили п'ять великих держав- постійних членів і чотири непостійних члени. Першим генеральним секретарем обрано англійця Дж. Драмонда. Потім на цю посаду по черзі обирали представників Франції й Англії.

Створення Ліги Націй було важливим кроком у розвитку міжнародних відносин. Але цей «ковчег миру», як його називали в газетах, фактично перетворився на знаряддя політики великих держав, трибуну для нескінченних дискусій і джерело нереальних рішень щодо мирного врегулювання.

Утворення Ліги Націй не підтримали в США, хоча це було виплеканою ідеєю Вільсона. Більшість американських senatorів і політичних діячів висловлювали побоювання, що членство в Лізі втягне США в європейські конфлікти й порушить доктрину Монро. Врешті –решт сенат США у березні 1920 р. відмовився від вступу до Ліги Націй і ратифікації Версальського договору. 49 senatorів голосували «за», 35 –«проти», до 2/3 не вистачило лише 7 голосів. У 1921 р. США уклали сепаратні мирні договори з Німеччиною, Австрією та Угорщиною, без згадки про Лігу Націй.

Отже, до дійсного моменту сформувалася стійка система ООН, що містить у собі головні органи:

«Генеральна Асамблея ООН»,

«Рада безпеки ООН»,
«Економічна і соціальна Рада ООН»,
«Рада з Опіки ООН»,
«Міжнародний Суд ООН»,
Секретаріат ООН».

У систему також включаються і спеціалізовані установи :

«Міжнародний валютний фонд»,
«Міжнародний банк реконструкції та розвитку»,
«Міжнародна фінансова корпорація»,
«Міжнародна асоціація розвитку»,
«Міжнародна морська організація»,
«Міжнародна організація цивільної авіації»,
«Міжнародна організація праці»,
«Міжнародний союз електрозв'язку»,
«Всесвітній поштовий союз»,
«Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури»,
«Всесвітня організація охорони здоров'я»,
«Всесвітня організація інтелектуальної власності»,
«Організація Об'єднаних Націй з промислового розвитку»,
«Продовольча і сільськогосподарська організація Об'єднаних Націй»,
«Всесвітня метеорологічна організація»,
«Міжнародний фонд сільськогосподарського розвитку»,
«Міжнародне агентство з атомної енергетики».

Напрямки діяльності ООН та її органів

Напрямки діяльності ООН визначаються в більшій мірі профілем тих або інших органів і установ системи. Тому варто роздивитися напрямки

діяльності не ООН у цілому , а роздивитися повноваження і діяльність кожного з них, а також ті питання які не відносяться до їх компетенції , або в питаннях у яких існує обмеження повноважень.

Генеральна Асамблея ООН – має широкі повноваження . Відповідно до Статуту вона може обговорювати будь-які питання або справи , у тому числі стосовні до повноважень і функцій любого з органів ООН, і, за винятком ст. 12 , давати рекомендації членам ООН і (або), Раді Безпеки ООН по будь-яких таких питаннях і справах. Генеральна Асамблея ООН уповноважена розглядати загальні принципи співробітництва в справі підтримки міжнародного миру і безпеки, у тому числі принципи , що визначають роззброєння і регулювання озброєнь , і пропонувати у відношенні цих принципів рекомендації. Вона також уповноважена обговорювати будь-які питання , що відносяться до підтримання міжнародного миру і безпеки, поставлені перед нею будь-якими державами, у тому числі державами членами і не членами ООН, або Радою Безпеки ООН, і робити у відношенні будь-яких таких питань рекомендації зацікавленим державі або державам або Раді Безпеки до і після обговорення. Проте будь-яке таке питання , по котрому необхідно почати дію", передається Генеральною Асамблеєю ООН Раді Безпеки до і після обговорення. Генеральна Асамблея ООН не може висувати рекомендації , що стосуються якоїсь суперечки або ситуації , коли Рада Безпеки виконує стосовно них покладені на нього Статутом ООН функції, якщо сама Рада Безпеки не попросить про це. Генеральна Асамблея ООН організує дослідження і складає рекомендації з метою сприяння співробітництву в області економічної, соціальної , культури, освіти, охорони здоров'я, сприяє здійсненню прав людини й основних свобод для усіх , без розходження раси, статі, мови і релігії. Генеральна Асамблея одержує і розглядає щорічні і спеціальні доповіді Ради Безпеки , а також доповіді інших органів ООН, розглядає і затверджує бюджет ООН. Вона має право виносити тільки рекомендації , що , за винятком рішень із питань бюджету і процедури , не мають обов'язкової сили для членів ООН. За рекомендацією Ради Безпеки

вона призначає Генерального секретаря ООН, робить прийом до ООН нових членів, вирішує питання призупинення здійснення прав і привілеїв держав – членів , їхнього винятки з ООН, Генеральна Асамблея ООН обирає непостійних членів Ради Безпеки , членів ЕКОСОР, Ради з Опіки, Міжнародного Суду ООН.

Рада Безпеки ООН - головний постійно діючий політичний орган ООН, на який , відповідно до Статуту ООН. Покладена головна відповідальність за підтримання міжнародного миру і безпеки. Рада наділена широкими повноваженнями в справі мирного врегулювання міжнародних суперечок,

недопущення військових сутичок між державами, припинення актів агресії й інших порушень миру і відновлення міжнародного миру. Відповідно до Статуту ООН, тільки Рада Безпеки і ніякий інший орган або посадова особа ООН має право приймати рішення про проведення операцій із використанням Збройних сил ООН, зокрема, такі, як визначення задач і функцій збройних сил, їхнього складу і чисельності, структури командування, термінів перебування в районах операцій, а також питання керівництва операціями і визначення порядку їхнього фінансування. Для тиску на державу, дії якої, створюють погрозу міжнародному миру або являють собою порушення миру, Рада може вирішити і зажадати від членів ООН застосування мір, не пов'язаних із використанням збройних сил, наприклад, таких як повна або часткова перерва економічних відносин, залізничних, морських, повітряних, поштових, телеграфних, радіо - і інших повідомлень, а також розрив дипломатичних відносин. Якщо такі заходи будуть визнані Радою недостатніми, він уповноважений вчиняти дії, пов'язані з використанням повітряних, морських і сухопутних збройних сил. Ці дії можуть включати демонстрації, блокаду, операції збройних сил членів ООН. Рада вносить рекомендації про прийом держав у члени ООН, про виключення порушують принципи Статуту ООН, про призупинення здійснення прав і привілеїв, що належать члену ООН, якщо проти цього члена він застосовує дії превентивного або примусового характеру. Рада робить рекомендації Генеральній Асамблеї ООН щодо призначення Генерального секретаря ООН, вибирає разом із нею членів Міжнародного Суду ООН і може вжити заходів для виконання рішення цього суду, що та чи інша держава відмовилася виконати. Згідно зі Статутом, Рада може приймати крім рекомендацій юридично обов'язкові рішення, виконання яких забезпечується міжнародною подією, який ставив під загрозу мир і безпеку народів або викликає суперечки і розбіжності між державами, на які б не зверталася увага Ради, причому значна кількість їх стало предметом розгляду на засіданнях Ради Безпеки.

Економічний і Соціальний Рада ООН(ЕКОСОС) також є одним із головних органів ООН, що під керівництвом Генеральної Асамблеї ООН координує економічну і соціальну діяльність ООН, спеціалізованих установ ООН, а також численних органів ООН. На ЕКОСОС покладені широкі різноманітні функції координації і розвитку співробітництва держав з різним соціальним ладом з таких важливих економічних і соціальних областях їхніх взаємовідносин, як економічний розвиток, світова торгівля. Індустріалізація. Освоєння природних ресурсів, міжнародний захист прав і свобод людини, положення жінок, народонаселення, соціальне забезпечення, наука і техніка, попередження злочинності і багато чого іншого. ЕКОСОС покликаний, відповідно до Статуту ООН, вживати дослідження, складати доповіді,

виносити рекомендації з питань міжнародного , економічного , соціального, культурного співробітництва держав , сприяти дотриманню і повазі прав людини, скликати міжнародні конференції і симпозіуми, підготувати проекти конвенцій із питань своєї компетенції для представлення їх Генеральній Асамблеї , укласти угоди зі спеціалізованими установами ООН, що визначають їхні відносини з ООН, вживати заходів для одержання доповідей від них і інформації від членів ООН із питань, що входять в їх компетенцію. Вона повинна служити центральним форумом для обговорення міжнародних економічних і соціальних проблем глобального і міжгалузевого характеру і виробітку рекомендацій у відношенні політики по цих проблемах, контролювати й оцінювати здійснення загальної стратегії та виконання першочергових завдань. Встановлених Генеральною Асамблеєю в зазначених областях, забезпечувати загальну координацію діяльності організацій і системи ООН у таких областях і проводити всебічні огляди політики в області оперативної діяльності у всій системі ООН , враховуючи при цьому необхідність забезпечення рівноваги, сумісності і відповідності першочерговим задачам , встановленим Генеральною Асамблеєю для системи ООН у цілому.

Рада по Опіці ООН діє під керівництвом Генеральної Асамблеї ООН і уповноважена розглядати звіти , надані владою, що управляє відповідною територією, приймати петиції і розглядати їх, консультуючись із керуючою владою, влаштовувати періодичні відвідини відповідних територій під опікою в узгоджені з керуючою владою терміни і робити згадані дії відповідно до умов угод про опіку. Він розробляє анкету щодо політичного , економічного і соціального прогресу в області освіти, а керуюча влада кожної території під опікою, що входить у компетенцію Генеральної Асамблеї , подає останній щорічні доповіді на основі цієї анкети. У результаті визвольної боротьби більшість підопічних територій здобуло незалежність. Відповідно з 11 підопічних територій, що знаходилися у віданні Ради із самого початку її діяльності , у даний час залишилася одна – Тихоокеанські острови (під опікою США) . До складу Ради входять Росія, США, Великобританія, Франція і Китай, що у його роботі фактично не бере участь.

Міжнародний Суд ООН це головний судовий орган ООН. Цим в основному і визначається сфера діяльності Міжнародного Суду. Це орган має безліч специфічних особливостей т. к. на відміну від інших міжнародних судів , сторонами розглядаються Судом справи можуть бути тільки держави. Звернення до Суду є факультативним, тобто держави передають спір на його вирішення на підставі укладеної ними угоди –компромісу. Проте ряд держав,

в тому числі і Росія за деякими міжнародними договорами, визнають юрисдикцію Суду в якості обов'язкової. Суд зобов'язаний вирішувати передані йому спори на підставі міжнародного права, застосовуючи при цьому міжнародні конвенції, міжнародний звичай, загальні принципи права, визнані цивілізованими націями, а також в якості допоміжного засобу – судові рішення і доктрини найбільш кваліфікованих фахівців з публічного права різних націй.

Секретаріат ООН це орган ООН, покликаний обслуговувати роботу інших органів ООН і здійснювати їхні рішення і рекомендації. Секретаріат ООН виконує адміністративно-технічні функції ООН, зокрема, готує деякі матеріали, перекладає, друкує і поширює доповіді, резюме й інші документи тощо

Література:

Основна:

1. Озеркин Д.П. Основы политологии: Курс лекций. - Ростов н/Д: "Феникс", 1996.
2. Мельник В.А. Политология: Учебник. - Мн.: Высшая школа, 1996.
3. Політологія: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. О.В. Бабкіної, В.П.Горбатенка. – К.: Видавничий центр "Академія", 2002.
4. Політологія: Навч. посібник для вузів / Упоряд. та ред. М.Сазонова. –Харків. 1998.

Додаткова:

1. Бро Ф. Политология / Перевод с французского. - М., 1992.
2. Бурдые П. Социология политики. -М.,1993.
3. Гаевский Б. Философия политики. – К., 1993.
4. Зотов А.Ф. Политология как учебная дисциплина // Политология и современный политический процесс. М., 1990.
5. Бодуен Ж. Вступ до політології. – К., 1995.
6. Августин Блаженный. О граде Божием. - М., 1994.
7. Аристотель. Политика. - Сочинения: В 4-х т. - Т.3. - М., 1981.
8. Гегель Г.В.Ф. Философия права. - М., 1990.
9. Гоббс Т. Сочинения: В 2-х т. - М., 1991.
10. Маркс К., Энгельс Ф. Манифест Коммунистической партии. -Собр.соч.: Т.4.
11. Мясников О.Г. Субъекты политики. // Соц.-пол. журнал. - 1993. - №№ 5, 6.
12. Политический статус личности. // Соц.-пол. журнал. - 1992. - № 8.
13. Тард Г. Личность и толпа. - СПб, 1903.
14. Шестопап Е.Б. Личность и политика. - М., 1998.
15. Таккер Р. Политическая культура и лидерство в Советской России. От Ленина до Горбачева. // США: Экономика, политика, идеология. 1990. №12.

